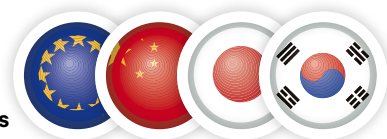

INNSIKT

Journalist: MAJ-BRITT DAHL
tlf. 995 23 155 e-post: maj.dahl@bt.no

Land med interesser i Arktis

ADVOKATMAT // Deler av Polhavet rundt Arktis er internasjonalt farvann. Når isen smelter mer og mer, starter kappløpet om retten til naturressursene som åpenbarer seg.

Kampen om Arktis

Klimaendringene er i ferd med å endre Arktis fra det de fleste oppfatter som et fjernt, utilgjengelig og nokså livløst sted, til et globalt «hotspot». Denne uken ble det holdt en stor internasjonal konferanse i Bergen om de rettslige og politiske utfordringene som forvandlingen av Arktis er i ferd med å skape.

Den fysiske forvandlingen har ikke menneskeheten sett maken til i historisk tid. I løpet av få tiår vil et område like stort som Europa høyst sannsynlig endre karakter. Vi ser det allerede på isen som har dekket Polhavet og kystområdene i Canada, Grønland, Island, Svalbard og Russland. Den er i ferd med å smelte. Store deler av Barentshavet har alltid vært isfritt i sommerhalvåret, men nå det meste isfritt året rundt.

Oppvarmingen fører også til store biologiske endringer både i havet og på land. Biologiske organismer flytter seg nordover med en fart på fem kilometer i året ettersom temperaturen stiger, og vil på få tiår få store konsekvenser for økosystem, landbruk og fiskeri. Forutsetningene for landbruk i Finnmark kan mot slutten av dette hundreåret tilsvare situasjonen på Vestlandet i dag. Mange fiskearter endrer vandringsmønster, og den biologiske produksjonsevnen i havet endres.

Dette får dramatiske miljømessige, næringsmessige og geopolitiske konsekvenser. Et mer eller mindre isfritt polhav vil gjøre store områder tilgjengelig for menneskelig aktivitet som skipsfart, oljeleting, fiske, energiproduksjon og akvakultur. Livsvilkårene for mennesker som bor i Arktis vil endres.

USA ønsker fiskeforbud

Nye vandringsmønster for ulike fiskeslag skaper allerede internasjonale konflikter om fiskerettigheter og ressursfordeling. Etter at makrellen startet å vandre inn i islandsk og færøysk sone, har disse landene blitt parter i fordelingen av makrellressursen. Forhandlingene mellom

EU, Norge, Island og Færøyene har brutt sammen gang etter gang de siste årene, og konfliktnivået er høyt.

Mer generelt reiser hele denne utviklingen spørsmål om nye rettslige og politiske ordninger for å håndtere den nye situasjonen. Til nå har en f.eks. ikke hatt behov for å regulere fisket i Polhavet – det har jo ikke vært mulig å fiske der før.

Hva skjer når det blir mindre is i dette internasjonale området?

USA har allerede bedt om et midlertidig forbud mot fiske i området til en klarer å utvikle reguleringer som er tilpasset den nye situasjonen.

Krav på krav

Landene i Arktis, og særlig de fem landene med kystlinje til Polhavet (Norge, Russland, USA, Canada og Grønland (Danmark) pluss Island, ønsker i stor grad å styre utviklingen i området. De råder over store områder som faller innenfor deres eksklusive økonomiske soner og kontinentalsokler. Store deler av Polhavet er likevel internasjonalt farvann utenfor noen stats jurisdiksjon. Yttergrensene for kontinentalsokkelen til flere av landene er uavklart, og noen har lagt frem overlappende krav. Både Danmark og Russland gjør for eksempel krav på sokkelen på selve polpunktet.

Land utenfor Arktis, som EU, Kina, Japan og Sør-Korea har store interesser i området. Det skyldes den spesielle innvirkningen Arktis har på klimaet, og at områdene i fremtiden kommer til å spille en stor rolle i internasjonal skipsfart og i verdensøkonomien. Noen land vil også ha fiskeriinteresser her. Under ministermøtet i Arktisk Råd (se fakta) i Kiruna i mai i fjor fikk alle disse landene status som faste observatører. Vilkåret var å akseptere at Arktis skal styres på grunnlag av både folkerettslige regler om jurisdiksjon og havrettstraktaten.

Så hva nå?

Det finnes ingen tidligere

Dette ser vi etter at amerikanske satellitter ble sendt opp i 1978

1980-tallet:

Sjøisarealet er ganske stabilt fra år til år, men varierer mye gjennom året. På nordlige halvkule er isdekket størst tidlig i mars. I mars 1980 dekker isen ca. 16 millioner km², et areal på størrelse med Russland. I midten av september er isdekket minst, på 80-tallet var det over 7 millioner km².

1990 tallet:

Sjøisen ser fortsatt ut til å klare seg ganske godt, men arealet har startet å krympe noe. I september 1996 dekker sjøisen igjen ca. 7 millioner km², men isen er nå 1 meter tynnere enn det den var for noen tiår siden.

Ernst Nordtveit (t.v.) er medforfatter av denne artikkelen. Han er professor i rettsvitenskap og tidligere dekan ved Det juridiske fakultet, UiB. Arbeider med naturressurs- og energirett samt klimaspørsmål.

Lars H. Smedsrud er medforfatter av denne artikkelen. Han er professor ved Geofysisk institutt, UiB, og ved Bjerknes-senteret og professor II ved Universitetssenteret på Svalbard.

praksis eller erfaring å støtte seg på når man skal lage rettsregler og politikk for Arktis. Vi risikerer et kappløp om retten til ressursene i området.

Det kan skape farlige konflikter.

Vi risikerer også at området utnyttes på en måte som truer det sårbare arktiske miljøet. Men vi kan håpe på at verdenssamfunnet viser evne til å utvikle en kunnskapsbasert modell for bærekraftig forvaltning av sårbare økosystemer. De store ressursene kan gjøre Arktis til et av verdens viktigste områder for matproduksjon.

Havrettstraktaten gir et grunnlag for styring, men vi må utvikle institusjoner og regler som bygger på en forståelse av hvilken utvikling vi kan vente

i Arktis, og hvilke utfordringer og muligheter det gir. Land som klarer å lede an i fornyelsen av sine forvaltningsmodeller, vil ut fra tidligere erfaring være modell for andre lands tilnærming. Norge har alle muligheter til å kunne styre ved eksemplets makt.

Lite utforsket

Polområdene og havdypet er blant de minst utforskede områdene på Jorden. Det var først helt på slutten av 1990-tallet vi fikk rimelig gode kart over bunnforholdene i Arktis. Forskning ved Universitetet i Bergen har de siste tre-fire årene gitt oss ny og viktig kunnskap om økosystemer, mineralforekomster og biologiske ressurser i Norskehavet.